

הדי שיל ספינה

אוצרות הדף היומי

צבי סופר

ב.

מאימתי קורין

רבי רמז שמו

ידועים דברי ספר הרוקח (הלכות חסידות, בהקדמה) ש"כל אדם צריך לרשום שמו בספרו" והביא כמה דוגמאות מהתנאים שעשו כן.

ומרן החיד"א בספרו 'פתח עינים' כאן כתב וז"ל: "ומהר"ש סיריליו בשם גאון כתב, 'מאימתי' כמו 'מתי אבא ואראה פני אלוקים' הביאו הרב שדה יהושע וע"ש מה שכתב עוד. ולדעת גאון אפשר לרמוז כי רבינו הקדוש מחבר המשניות הוסיף על מתי אותיות מאי הוא ר"ת ממני אני יהודה לרמוז שמו הקדוש. ויען היה ניצוץ יעקב אבינו ע"ה לכך פתח בק"ש דערבית כי כן יעקב אבינו ע"ה תיקן תפילת ערבית".

משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן

איך יכולים הכהנים לאכול לפני ק"ש

הקשה הצ"ח אמאי נקט "הכהנים", די היה לומר משעה שנכנסים לאכול בתרומה, ופשיטא שמדובר בכהנים שהרי זר אסור בתרומה. ותירץ, משום דקיימא לן שאסור לאכול משהגיע זמן ק"ש ותפלה (וכמו שהקשו התוספות לגבי עני נכנס לאכול פתו במלח), ומכל מקום נראה שכהנים מותרים לאכול תרומתן, שמצווה היא כעבודה שבמקדש (ומקורו בפסחים עג). ולכן נקט כהנים, שאם לא כן, היינו אומרים שדווקא נשים כהנות נכנסות לאכול בתרומתן בצאת הכוכבים שהן פטורות מק"ש, ובא ללמדנו שגם כהנים זכרים מותרים לאכול בתרומה קודם ק"ש ע"כ.

ומרן רבינו זצ"ל בספרו מאור ישראל כאן כתב להעיר על דבריו: "ולפי עניות דעתי אין הכרח כלל לחידוש דינו, ואעיקרא הנה מבואר בפ"י

פינחס). ובלקוטי גורי האר"י ז"ל כתב יד ראיתי סודות ורמזים משמות הקודש בכמה אופנים בתיבות אלו אליהו הנביא זכור לטוב".

ורבינו הבן איש חי בשו"ת 'תורה לשמה' (סימן תקכ"ג) כתב: "ואשר שאלתם טעם המדקדקין לומר בכל פעם 'אליהו הנביא זכור לטוב', הנה שמעתי כי מספר אליהו הנביא זכור לטוב עולה ארבע מאות וזבה נכנעים ארבע מאות כוחות הסט"א בסוד "והנה עשו בא וארבע מאות איש עמו", כי השטן נטמן ביום שבת בנוקבא דתהומא רבא, ובמוצאי שבת יוצא ולכן מבדילין על הכוס להבדל מהם. והנה אמרו רז"ל 'אליהו בארבע' והסוד פירש רבינו האר"י זצ"ל כי מיכאל ברדתו לעוה"ז מתלבש ביסוד המים ולכן מיכאל באחת, וגבריאל מתלבש במים ובאש ולכן גבריאל בשתיים, אך אליהו זכור לטוב מתלבש בכל ד' יסודות כי אליהו דרגיה לתתא מן האי באר כנזכר בזוהר פ' ויצא ע"פ וירא והנה באר בשדה לכן אליהו בארבע עכ"ד זה"ה. והנה כל יסוד כלול מעשר ועשר מעשר הרי ארבע יסודות הם ארבע מאות לכן אומרים אליהו הנביא זכור לטוב שהוא מספר ארבע מאות. ולכן אמר לו אליהו זכור לטוב לאותו חכם (בקידושין מ). שהפיל עצמו מן הגג להינצל מן העבירה ובא לקבלו ואמר לו 'אטרחתן ארבע מאה פרסי' ודו"ק".

ועונין יהא שמיה הגדול מבורך

האם שייך קנאה במלאכים

התוספות כתבו שמה שאומרים העולם שתיקנו הקדיש בלשון ארמית כדי שלא יבינו המלאכים ויקנאו בנו, אינו נראה והטעם שתיקנו בארמית כדי שיבינו עמי הארצות.

ומרן רבינו זצ"ל, הקשה במאור ישראל, מדוע תוספות לא דחו הטעם שיקנאו המלאכים מהגמרא בשבת (פח). שאמר משה למלאכים 'קנאה יש ביניכם?' ומשמע שלא שייך קנאה במלאכים. וע"ע בשדה יצחק (חולין צא): שכתב דביניהם אין קנאה אבל מבני אדם מתקנאים בהם כמו שנתקנאו ביעקב. ע"ש. ועדיין קשה דמ"מ תינתן להם התורה שלא ירצחו בני אדם.

הרדב"ז (פט"ו מה' תרומות הכ"ב), וז"ל: שאין אכילת תרומה מצות עשה כאכילת קדשים, ומ"ש רבינו שמברך על אכילתה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה, היינו לומר וצונו שהכהנים יאכלו תרומה ולא זרים, שהדבר ידוע שאם רצה הכהן שלא לאכול תרומה כל ימיו הרשות בידו ולא עבר על מצות עשה וכו'. ע"ש.

והצ"ח עצמו בביצה (יט). נסתפק אם אכילת תרומה היא מצוות עשה. ע"ש. ועיקר קושייתו שהרי אסור לאכול משהגיע זמן ק"ש ותפלה, לא קשה מידי דדווקא קביעות סעודה אסור, דהיינו פת יותר מכביצה, אבל אכילת עראי שרי. כמבואר בשו"ע ס"ס רל"ב (וע"ע במש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ה ר"ס כב). ומשום הכי שפיר הקשו התוס' בברייתא גבי עני שנכנס לאכול פתו, אבל מתני' באכילת כזית או יותר מיירי, שאין בו כדי סעודת קבע, וזה מותר גם בצאת הכוכבים. וכל"כ התוס' לקמן (ד:): ד"ה וקורא ק"ש ומתפלל, "שאיין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית". ומשמע דדוקא סעודה אבל טעימה מותר. ואף שהתרומת הדשן (סי' קט) כתב שאפילו טעימה אסור מדקתני אוכל קמעה וכו', מ"מ המג"א (סי' רלה סק"ד) כתב שאין להחמיר כהתה"ד לאסור טעימה, והוכיח מלשון הפוסקים דסבירא להו כפשט התוס' הנ"ל".

ג. - ד:

בא אליהו הנביא זכור לטוב;
מיכאל באחת גבריאל
כשתיים אליהו בארבע

למה אומרים אליהו הנביא זכור לטוב

כתב מרן החיד"א בספרו 'דבש לפי' (מערכת א' אות י"ז) וז"ל: "אליהו הנביא זכור לטוב הם ד' תיבות. וזהו סוד אליהו בארבע, פירוש שאומרים ד' תיבות אליהו הנביא זכור לטוב והם גימטרייה 400 שמכניע קליפת עשו שיש ת' איש עמו (ספר ישן רמזי התורה כתב יד פ'

מפיבשת רבי, כיון שהוא מדבר עמו בפניו, והוא ליה למימר 'אומר לו יפה דנתי וכו'. ונראה לי בס"ד על פי מה שהקשו המפרשים ז"ל, איך יקראהו בשמו מאחר שהיה רבו, דאף על פי שאומר לו רבי, גם כן אסור בפניו, ותרצו דדין זה לא איתמר אלא ברבו מובהק, ומפיבשת לא היה רבו מובהק, אלא עירה היאירי היה רבו מובהק, כמו שכתוב בגמרא דעירובין ועל דבריהם הנזכרים יש מקשים מאי קשיא להו, והלא יהושע אמר [במדבר י"א כ"ה] "אדוני משה כלאם", ותרצו התם, אמר אדוני משה, שהקדים אדוני לשמו של משה רבינו עליו השלום, וזה שרי אפילו ברבו מובהק, אבל אם היה אומר משה אדוני, אסור ברבו מובהק, וכאן אמר מפיבשת רבי, היינו טעמא משום דלא היה רבו מובהק. עד כאן דבריו.

ובזה מובן בס"ד שפיר מה שנתחכם דוד המלך עליו השלום לומר שני מילות יתירות אלו, והם מפיבשת רבי קודם שיאמר לו יפה דנתני, כדי שלא יתלונן עליו השומע לומר אם הוא רבך, איך היית דן מעיקרא, דאסור להורות בזמן שרבו קיים, ואפילו בתוך שלשה פרסאות אסור, דחשוב בפניו, לכך נתחכם להבליע התירוץ של קושיא בדבריו שהיה אומר לו בתחילת דבריו מפיבשת רבי, ומדברים אלו בין השומע שלא היה מפיבשת רבו מובהק דאם היה רבו מובהק, היה צריך לומר לו רבי

ועוד קשה מה יענו למ"ש באבות דרבי נתן (פ"ב). "רשב"א אומר אם יושב אדם במקומו ושותק היאך רודף שלום בישראל בין כל אחד ואחד, אלא יצא ממקומו ויחזור בעולם וירדוף שלום בישראל שנא' בקש שלום ורודפהו, הא כיצד, בקשהו ממקומך רדפהו למקום אחר, אף הקב"ה עושה שלום במרומיו, ואיזה שלום עשה הקב"ה במרום, שלא קרא עשרה גבריאל עשרה מיכאל עשרה אוריאל עשרה רפאל כדרך שבני אדם קורין עשרה ראובן עשרה שמעון וכו', שאלמלי עשה הקב"ה כדרך שבני אדם עושים כיון שקרא לאחד מהם באין כולם לפניו ומתקנאין זה בזה, אלא קרא גבריאל אחד מיכאל אחד כיון שקרא לאחד מהם בא לפניו ומשגרו לכל מקום שירצה וכו'". ותיירץ מרן דנראה דהוי קצנאת סופרים מרבה חכמה (ב"ב כא:): ולא קנאה ממש כבני אדם שתביא לידי רצח.

כל הנהגה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמישה קולות וכו' ואם משמחו מה שכרו

מדוע יש שכר מיוחד למשמח חתן

הקשה בספר 'אברהם את עיניו', מה השאלה 'מה שכרו', די לו בכך שלא עובר על חמישה קולות? ותיירץ: "שמעתי בזה, כי יש בני אדם דהולכים לחופה ומגמתם 'כסא טבא לפומא' ולאכול מעדנים ולשמוע כלי שיר ומתוך שמחתם משמחים להחתן, אך יש שאינו אוכל חוץ מביתו והולך לחופה ובלתי להנות מהחופה הולך דוקא לשמח להחתן על זה הוא שאמרו 'ואם משמחו' בלתי נהנה 'זוכה לתורה', ומינה דנהגה ומשמחו לא יהיה לו שכר גדול, והעונש יתירה לנהגה ואינו משמחו".

ג:

כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצל

איך נכנסו קודם התפילה

הקשה הגאון רבנו אברהם פלאגי בספרו 'אברהם את עיניו', דהנה לקמן (יד). איתא: אמר רב כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאלו עשאו במה וכו', והעמידו הדין במשכים לפתחו ע"ש. ואם כן איך השכימו חכמי ישראל לפתחו של דוד. וצריך לומר, צרכי רבים שאני, כמו שהתירו בכמה דברים משום צרכי רבים.

ועוד כתב להוכיח מדברי בעל ההגדה "מעשה ברבי אליעזר וכו', עד שבאו תלמידיהם", ומזה יש להוכיח דתלמיד אצל רבו יכול לילך קודם תפילה, דרחוק לומר שכבר התפללו ובאו והיינו שבאו ללמוד איזה דבר, והיא קצת ראייה למה שכתב בספר בית אברהם (אשכנזי) בסוף הספר ללמוד קודם תפילה עיין שם. או באו לשאול איזה דין או שראו שלא הלכו לבית כנסת והלכו לביתם לשאול מדוע אחרו.

ויש לחקור דבמין כתיב: "בבקר בבקר", היינו בעלות השחר, וקריאת שמע היא רק עם נץ החמה, ואיך עשה ה' שילקטו קודם קריאת שמע ותפלה דאסור להביא צרכי ביתו קודם תפילה, ותפילות כבר אבות תקנום, ואולי כיון שהיו מתחכמים בתורה על ידי המן וגם היה לחם מלאכי השרת רוחני לא נאסר.

ד:

אומר לו מפיבשת רבי

איך דוד קרא לרבו בשמו

כתב מרן הגרי"ח בספר 'בניהו בן יהוידע': "יש להקשות, למה היה מזכיר שמו שאומר לו

לאסוקי שמעתתא

האם חלה וחצי נחשבים ללחם משנה

ידוע שללחם משנה צריך שיהיו הלחמים "שלמים", וכמו שפסק השו"ע (או"ח סי' רעד ס"א). והנה בשו"ת 'מנחת סולת' (לבעל השבות יעקב, סי' יב, שנדפס בסוף ספרו מנחת יעקב דפוס פראג שנת תמט ונשמט בדפוסים החדשים) כתב שאם חסר מהלחם רק כ-2% ומטה שזה שיעור חלה של נחתום המפריש מעיסתו, עדיין נחשב לחם משנה, כיון שלא נחשב לחסרון, והוסיף שאין בזה חסרון מחמת שכתוב בתורה לחם משנה, גם משום שאין זה לימוד גמור אלא רק אסמכתא בעלמא, ועוד שגם לחם וחצי נחשב לשניים כעין שאמרו בסוגיותנו לגבי אשמורות (ברכות ג:) ש"אשמורה ופלאגא אשמורות קרי לה".

ואמנם בעיקר דינו של בעל השבות יעקב שאף לחם ומחצה נחשב ללחם משנה כמו שמצינו לגבי אשמורות, בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' מז) הביאו וחלק עליו וסבור שדין לחם משנה האמור בתורה הוא שניים בדווקא ולא אחד ומחצה, וע"ש במה שדחה ראיית השבו"י ממה שאמרו שאשמורה ופלאגא אשמורות קרי לה, ונשאר שם בצ"ע למעשה. ובשו"ת עמודי אש (סי' ה אות יב) הביא שהגאונים כתבו כדעת השבות יעקב, ע"ש שהביא כן משו"ת הגאונים (שערי תשובה סי' רפז, ומה שכתב שם בעמודי אש שנקרא שערי תורה הוא ט"ס) ז"ל: "ואוחזין מצה שלימה וחצי שהיא הפרוסה ומניח פרוסה בתוך שלימה ומברך המוציא עליהן ואחר לוקח אחת מהן שירצה ומברך על אכילת מצה דהא אנו חייבין לבצוע על שתי ככרות ביו"ט וכיון דיו"ט איהו בוצע על שתיהן, ואף על פי שפרוסה אחת מהן היינו משום לחם עני ושתי ככרות קרו להו, וכן אנן תנן משמרה ופלאגא תרתי משמרות הויין, אוף הכא נמי שלימה ופרוסה שתי ככרות הויין ובוצע עליהן המוציא, שהרי אמרו חכמים לא היה יורד מן להם לישראל ביו"ט וכיון שלא היה יורד נעשה יו"ט כשבת וחייב לבצוע על שתי ככרות". הרי מפורש כדברי המנחת סולת וראייתו.